

Çeviri Yazılar / *Translations*

Araştırma Değerlendirmesi Üzerine San Francisco Deklarasyonu*

San Francisco Declaration on Research Assessment

Çev.: Zehra Taşkın** ve Güleda Doğan***

Öz

Dünyada araştırma performans değerlendirme konusunda en önemli girişimlerden biri olan “Araştırma Değerlendirmesi Üzerine San Francisco Deklarasyonu” Türkiye’de yürütülen araştırma değerlendirme çalışmalarında farkındalık yaratmak amacıyla Türkçeye çevrilmiş ve sunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Araştırma performans değerlendirme; DORA; San Francisco Deklarasyonu; araştırma değerlendirme.

Abstract

One of the most important movements in the world on research performance evaluation, called “San Francisco Declaration on Research Assessment”, is translated into Turkish to create awareness on research evaluations conducted in Turkey.

Keywords: Research performance evaluation; DORA; San Francisco Declaration; research evaluation.

Fon sağlayıcılar, akademik kurumlar ya da diğer kuruluşlar tarafından değerlendirilen bilimsel araştırma çıktılarının değerlendirilme yollarının geliştirilmesine yönelik acil ihtiyaç nedeniyle 16 Aralık 2012 tarihinde San Francisco’da gerçekleştirilen Amerikan Hücre Biyolojisi Derneği (ASCB) Yıllık Toplantısı sırasında bir grup akademik dergi yayıncı ve editörleri bir araya gelmiştir. Söz konusu grup Araştırma Değerlendirmesi üzerine San Francisco Deklarasyonu adını verdikleri bir dizi öneri geliştirmiştir. Bu bağlamda, tüm bilimsel disiplinlerden ilgili kişi veya kuruluşları Deklarasyona isimlerini ekleyerek destek vermeye davet ediyoruz.

* <https://sfdora.org/read/> adresinde yer alan “Araştırma Değerlendirmesi üzerine San Francisco Deklarasyonu” nun çevirisidir. Türkçe çeviri <https://sfdora.org/read/tr/> adresinde de yayımlanmıştır.

Translation of San Francisco Declaration on Research Assessment (DORA): <https://sfdora.org/read/>

** Dr. Öğr. Üyesi, Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: ztaskin@hacettepe.edu.tr
Asst. Prof., Hacettepe University, Department of Information Management, Turkey.

*** Dr., Hacettepe Üniversitesi, Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü. e-posta: gduzyol@hacettepe.edu.tr
Dr., Hacettepe University, Department of Information Management, Turkey

Bilimsel araştırmalardan elde edilen çıktılar; yeni bilgi, veri, reaksiyon ve yazılımı raporlayan araştırma makaleleri, entelektüel mülkiyet ve oldukça eğitilmiş genç araştırmacıları içerecek şekilde çok ve çeşitlidir. Fon sağlayıcılar, bilim insanlarını istihdam eden kuruluşlar ve bilim insanlarının bizzat kendileri bilimsel çıktılarının kalitesi ve etkisini değerlendirmek için istek ve ihtiyaç duymaktadırlar. Bu nedenle bilimsel çıktılarının doğru olarak ölçülmesi ve akıllıca değerlendirilmesi şarttır.

Dergi etki faktörü, bireylerin ve kurumların bilimsel çıktılarının karşılaştırılması amacıyla sıklıkla kullanılan önemli parametrelerden biridir. Thomson Reuters¹ tarafından hesaplanan dergi etki faktörü, aslen, bilimsel araştırma kalitesinin bir ölçüsü olarak değil, kütüphanecilerin satın alacakları dergileri belirlemelerine yardımcı olacak bir araç olarak ortaya çıkmıştır. Bunu göz önünde bulundurarak, dergi etki faktörünün araştırma değerlendirmeleri için bir araç olarak kullanıldığında ortaya çıkan ve yazılı kanıtı dayanan bir takım eksikliklere sahip olduğunu anlamak çok önemlidir. Bu sınırlılıklar:

- Dergilerin içindeki atıf dağılımı genellikle çarpıktır (Adler, Ewing ve Taylor, 2008; Seglen, 1997; Editorial, (2005);
- Dergi etki faktörü alana özgüdür; birincil araştırma makaleleri ve derlemeleri de içeren, birbirinden oldukça farklı çeşitli makale türlerinin birleşik bir ölçümüdür (Adler, Ewing ve Taylor, 2008; Vanclay, 2012);
- Editöryal politikalar aracılığı ile dergi etki faktörleri manipüle edilebilir (veya etki faktörü ile oyun oynanabilir) (The PLoS Medicine Authors, 2006; Rossner, Van Epps ve Hill, 2007);
- Dergi etki faktörlerini hesaplamak için kullanılan veriler ne şeffaf, ne de herkes tarafından erişilebilir durumdadır (Vanclay, 2012; Rossner, Van Epps ve Hill, 2007; Rossner, Van Epps ve Hill, 2008).

Aşağıda, araştırma çıktılarının kalitesinin değerlendirilme şeklinin geliştirilmesi için bir dizi öneride bulunuyoruz. Araştırma makaleleri dışındaki çıktılar gelecekte araştırma etkinliğinin değerlendirilmesinde önem kazanacak, ancak akran/hakem değerlendirmesinden geçmiş araştırma makaleleri, araştırma değerlendirme süreçlerini etkileyen merkezi araştırma çıktısı olmaya devam edecektir. Bu nedenle önerilerimiz öncelikli olarak hakemli dergilerde yayımlanan araştırma makaleleriyle ilgili uygulamalara odaklanmaktadır ancak veri setleri gibi ek ürünleri önemli araştırma çıktıları olarak tanımlayarak genişletilebilir ve genişletilmelidir. Bu öneriler, fon sağlayıcılar, akademik kurumlar, dergiler, ölçev sağlayan kuruluşlar ve bireysel araştırmacıları hedeflemektedir.

Deklarasyon kapsamında bir grup tema aşağıda sıralanan öneriler ışığında gözden geçirilmiştir:

- Dergi etki faktörleri gibi dergi temelli ölçevlerin fon kararları, akademik yükselme veya teşvik kararlarında kullanımını ortadan kaldırma ihtiyacı;
- Araştırmanın, yayımlandığı dergiye dayanarak değil, kendi değeriyle değerlendirilmesi ihtiyacı;
- Elektronik yayıncılığın sağladığı fırsatlardan (kelime, şekil veya künye sayısı gibi kısıtları gevşetme, önem ve etkinin göstergesi olabilecek yeni göstergelerin keşfi gibi) faydalanma ihtiyacı.

Birçok fonlayıcı kurum, kuruluş, yayıncı ve araştırmacının hâlihazırda araştırma değerlendirmelerinde gelişmiş uygulamaları teşvik ettiğini biliyoruz. Bu adımlar, tüm aktörlere uyarlanabilecek ve tüm aktörlerce benimsenebilecek araştırma değerlendirmeleri için sofistike ve anlamlı yaklaşımlar geliştirilmesine yönelik olarak ivmeyi artırıyor.

¹ Dergi etki faktörü artık Clarivate Analytics tarafından yayımlanmaktadır.

San Francisco Deklarasyonu imzacıları, araştırma değerlendirmelerinde aşağıdaki uygulamaların benimsenmesini desteklemektedir.

Genel Tavsiye

1. Bireysel bir bilim insanının bilime katkılarını değerlendirme sürecinde veya işe alma, yükselme veya fon kararlarını vermek üzere tekil olarak bir araştırma makalesinin kalitesinin yerine geçecek/tayin edecek dergi etki faktörü gibi dergi temelli ölçevler kullanmayın.

Fon Sağlayıcı Kuruluşlar için

2. Hibe başvurusu yapanların bilimsel üretkenliklerinin değerlendirilmesinde kullandığınız kriterler konusunda net olun ve özellikle genç araştırmacılar için bir bilimsel yayının içeriğinin, yayın ölçevlerinden veya yayının yer aldığı derginin kimliğinden çok daha önemli olduğunu açıkça vurgulayın.

3. Araştırma değerlendirme amacıyla, bilimsel yayınlara ek olarak (veriler ve yazılımlar da dâhil olmak üzere) tüm araştırma çıktılarının etkisini ve değerini dikkate alın ve bunların politika ve uygulamaya etkileri gibi araştırma etkisinin nitel göstergelerini içeren geniş kapsamlı ölçümleri göz önünde bulundurun.

Kurumlar için

4. İşe alma, yükselme veya teşvik kararlarında kullanılan kriterler konusunda net olun. Özellikle genç araştırmacılar için, bir bilimsel yayının içeriğinin, yayın ölçevlerinden veya yayının yer aldığı derginin kimliğinden çok daha önemli olduğunu açıkça vurgulayın.

5. Araştırma değerlendirme amacıyla, bilimsel yayınlara ek olarak (veriler ve yazılımlar da dâhil olmak üzere) tüm araştırma çıktılarının etkisini ve değerini dikkate alın ve bunların politika ve uygulamaya etkileri gibi araştırma etkisinin nitel göstergelerini içeren geniş kapsamlı ölçümleri göz önünde bulundurun.

Yayıncılar için

6. İdeal olarak, etki faktörünü pazarlamayı bırakarak ya da bu ölçevi de dergi performansına ilişkin daha zengin bilgi sağlayan birçok dergi temelli diğer ölçev (5 yıllık etki faktörü, EigenFactor,² SCImago,³ h-indeks, editoryal veya yayın süreleri gibi) bağlamında sunarak dergi etki faktörüne bir pazarlama aracı olarak yaptığımız vurguyu büyük ölçüde azaltın.

7. Makalenin yayımlandığı derginin yayın ölçevleri yerine makalenin bilimsel içeriğine dayanarak değerlendirmeye geçişi teşvik etmek için bir dizi ölçevi kullanıma sunun.

8. Sorumlu (sağduyulu) yazarlık uygulamalarını teşvik edin ve her yazarın spesifik katkısı konusunda bilgi sağlayın.

9. Bir derginin açık erişimli ya da abonelik temelli olmasından bağımsız olarak, araştırma makalelerindeki referans listelerinin yeniden kullanılması ile ilgili tüm sınırlılıkları kaldırın ve bunları “Creative Commons (CC) Kamu Malı” lisansı altında erişilebilir hale getirin.⁴

10. Araştırma makalelerinde künye sayısındaki kısıtlamaları kaldırın veya azaltın. Uygun olduğunda da bir bulguyu ilk kez bildiren grup/lara paye verebilmek için birincil literatüre atıf yapmayı zorunlu kılın.

² <http://www.eigenfactor.org/>

³ <http://www.scimagojr.com/>

⁴ <http://opencitations.wordpress.com/2013/01/03/open-letter-to-publishers>

Ölçev Sağlayan Kuruluşlar için

11. Tüm ölçevleri hesaplamak için kullanılan veri ve yöntemleri sağlayarak açık ve şeffaf olun.
12. Mümkün olduğunca verilerin sınırsız yeniden kullanımına izin veren ve bu verilerin hesaba dayalı erişimini olanaklı kılan bir lisans sağlayın.
13. Ölçevlerin uygunsuz manipülasyonunun tolere edilmeyeceğinden emin olun. Uygunsuz manipülasyonu yaratan koşullar ve bununla mücadelede ne gibi önlemler alınacağı konusunda açık olun.
14. Ölçevlerin kullanıldığı, kümelendiği veya karşılaştırıldığı durumlarda yayın türlerinde ve farklı konu alanlarındaki çeşitlilikleri (derlemelere karşılık araştırma makaleleri gibi) hesaba katın.

Araştırmacılar için

15. Fon kararı veren, işe alan, görev süresini belirleyen ya da yükselme kararları alan komitelerde yer aldığımızda yayın sayısına dayanan ölçevler yerine bilimsel içeriğe dayalı değerlendirmeler yapın.
16. Uygun olduğu durumlarda, krediyi hakkı olana vermek adına, derlemelere atıf yapmak yerine gözlemlerin ilk raporlandığı mecralar olan birincil literatüre atıf yapın.
17. Makalelerin tekil olarak etkisinin kanıtı olarak kişisel/destekleyici ifadeler üzerine bir dizi makale ölçevi ve gösterge kullanın.⁵
18. Uygun olmayan şekilde dergi etki faktörüne dayanan araştırma değerlendirme uygulamalarına meydan okuyun ve belirli araştırma çıktılarının değeri ve etkisine odaklanan en iyi uygulamaları teşvik edin ve öğretin.

Kaynakça

- Adler, R., Ewing, J., ve Taylor, P. (2008) Citation statistics: A report from the International Mathematical Union. Erişim adresi:
https://projecteuclid.org/download/pdfview_1/euclid.ss/1255009002
- Editorial (2005). Not so deep impact. *Nature*, 435, 1003-1004.
- Rossner, M., Van Epps, H. ve Hill, E. (2007). Show me the data. *Journal of Cell Biology*, 179, 1091-1092. Doi: 10.1083/jcb.200711140
- Rossner M., Van Epps H., ve Hill E. (2008). Irreproducible results: A response to Thomson Scientific. *Journal of Cell Biology*, 180, 254-255. Doi: 10.1083/jcb.200801036
- Seglen, P.O. (1997) Why the impact factor of journals should not be used for evaluating research. *BMJ*, 314, 498-502. Doi: 10.1136/bmj.314.7079.497
- The PLoS Medicine Editors (2006). The impact factor game. *PLoS Medicine*, 3, e291. Doi: 10.1371/journal.pmed.0030291
- Vanclay, J.K. (2012) Impact Factor: Outdated artefact or stepping-stone to journal certification. *Scientometrics*, 92, 211-238. Doi: 10.1007/s11192-011-0561-0

⁵ <http://altmetrics.org/tools/>